

Les partícules modals alemanyes en català: els diccionaris bilingües com a eina de traducció

Hang Ferrer Mora (València)

■ 1 Introducció

El diccionari és una de les eines bàsiques per al traductor. A més a més, el llibre que tenim a l'abast de la mà, en qualsevol de les seues variants (monolingües, bilingües, enciclopèdics, etc.), ha estat elaborat sota criteris que la lexicografia s'encarrega d'estudiar i sistematitzar. La creació d'un diccionari és un tasca àrdua que requereix molt de temps i, tanmateix, la seua validesa –sobretot en el cas dels diccionaris de temes especialitzats– és efímera. L'experiència del traductor professional pot confirmar aquesta afirmació.

Però tornem a la llengua d'ús quotidià per centrar-nos en algunes classes de paraules en particular. En relació amb plantejaments lexicogràfics, als darrers anys també han sorgit qüestions no tan sols sobre l'elaboració de diccionaris sinó sobre el seu ús (Engelberg / Lemnitzer, 2008). Hi ha una sèrie de factors que s'hi han de considerar, com el destinatari o usuari (parlant nadiu, estranger; estudiant, públic general, etc.) o la finalitat de l'ús (didàctic, traductològic, científic, etc.). No obstant això, la pregunta que ens plantejem aquí es pot formular de la manera següent: és el diccionari una eina efectiva per a traduir? Acotarem la nostra pregunta per a aplicar-la a les partícules modals alemanyes i la seua traducció al català.

Altres classes de paraules, com els substantius i els verbs, són molt diferents en el seu tractament en un diccionari. A més de la informació gramatical que pot oferir un bon diccionari bilingüe, quan s'inclou el substantiu o verb com a lema és perquè hi ha, almenys, una o més correspondències en el pla lèxic d'una altra llengua.

Hem pogut constatar que el cas de les partícules modals (en endavant, PMs) és diferent. El significat lèxic de les PMs se situa en el nivell pragmàtic o conversacional, atès que expressen el posicionament del parlant enfront de l'enunciat, és dir, com un emissor valora la proposició o *dictum*. Aquest

grup lexemàtic vehicula, doncs, l'anomenada *actitud del parlant*, que està relacionada amb les modalitats de l'enunciació; no obstant això, les PMs alemanyes poden expressar valors conversacionals addicionals, referint-se a un enunciat anterior de l'interlocutor o, fins i tot, a una pressuposició o implicatura conversacional. D'ús freqüent en el registre oral conversacional, en cap de les llengües romàniques, d'entre elles el català, hi ha un grup lexemàtic semblant o ben determinat.

En aquest article durement a terme una anàlisi sistemàtica del tractament de les PMs alemanyes en els diccionaris alemany-català. En primer lloc caracteritzarem les PMs com a classe lexemàtica i determinarem quins d'aquests trets són rellevants per incloure's en el diccionari com a meta-informació. A continuació, farem consideracions sobre l'estructura formal i els tipus de representació de significats en el diccionari. Una vegada determinats els criteris, comprovarem el tractament de les PMs en tres diccionaris, i farem una valoració dels resultats. A tall de cloenda, reflexionarem sobre la utilitat dels diccionaris com a eina per a la traducció de les PMs alemanyes al català.

■ 2 Les PMs com a classe lexemàtica: criteris de delimitació

En primer lloc caldrà determinar què i quines són les PMs alemanyes objecte d'estudi. Com a grup lexemàtic, les PMs alemanyes conformen una classe relativament petita amb poques unitats. Encara que hi ha dubtes sobre l'inventari, les PMs considerades en la majoria de les gramàtiques i estudis sobre el tema són *aber, auch, bloß, denn, doch, eben, eigentlich, einfach, etwa, halt, ja, mal, nicht, nur, ruhig, schon, überhaupt, vielleicht* i *wohl*. No obstant això, el criteri principal definitori de les PMs és el funcional: aquestes expressen actituds del parlant en el nivell pragmàtic o conversacional.

Per a caracteritzar i delimitar les PMs alemanyes com a classe lexemàtica ben diferenciada hi ha altres propietats de naturalesa diversa, començant pels criteris prosòdics i passant pels criteris morfològics, sintàctics i semàntics (cf. Thurmair, 1989; Ferrer Mora, 2001). Però, d'una banda, aquests trets són problemàtics per a delimitar les PMs d'altres classes de paraules; i de l'altra, és qüestionable la seua inclusió i validesa com a informació lexicogràfica en el diccionari.

La informació lexicogràfica en el diccionari ha d'estar organitzada de manera eficient perquè siga ràpidament accessible i l'usuari pugua trobar la informació que cerca. La microestructura d'una entrada té dues parts (Schlaefter, 2002: 86):

- la part formal, en la qual apareix la informació gramatical i lingüística;
 - la part semàntica, on es troba la descripció del significat de la paraula.
- En alguns diccionaris, apareixen també exemples il·lustratius, frases o col·locacions típiques i freqüents.

¿Quina informació gramatical sobre les PMs és rellevant en la microestructura d'una entrada del diccionari? A continuació s'exposaran els trets definitoris de les PMs com a classe lexemàtica i s'analitzarà la seua rellevància com a informació que es pot incloure en el diccionari:

a) D'acord amb criteris prosòdics podem dir que les PMs no són accentuables (Thurmair, 1989). La majoria de les PMs alemanyes són monosil·làbiques; altres amb més d'una síl·laba tenen un accent lexemàtic (p. ex. *eben*, *einfach* i *eigentlich*). Aquest tret presenta les primeres excepcions: *ja*, *bloß* i *nur* usades com a PMs presenten una variant accentuada en oracions imperatives, que, està relacionada amb il·locucions com l'amenaça o l'advertència. Alhora, la mateixa autora (cf. Thurmair, 2001) admet una variant tònica de *doch*, *schon* i *denn* amb accent contrastiu en funció de PM. No obstant això, hi ha casos en què l'accentuació de la partícula implica un canvi de significat (*wohl*); amb altres partícules, l'accentuació diferencia clarament la funció de PM d'altres funcions, com en el cas d'*eigentlich*, *auch* i *einfach*. No podem, per tant, caracteritzar les PMs, en general, atent a la noaccentuabilitat com a criteri discret, encara que amb el tret *accentuat vs. àton* seria fàcil diferenciar el significat o les diferents funcions (en concret, la funció de PM enfront d'altres) d'algunes paraules com *eben* o *vielleicht*. En diccionaris monolingües com el *Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache* apareix com a metainformació *unbetont* (àton) en el seu ús com a partícula, per diferenciar-les del seu ús com a adverb.

b) D'acord amb criteris morfològics, les PMs són paraules invariables, és a dir, no tenen cap flexió. Tampoc aquest és un criteri suficient, atès que hi ha altres classes de paraules, p. ex. conjuncions, que també són invariables morfològicament. Precisament, algunes PMs realitzen la funció de conjuncions, com *aber*. El grup de les *partícules*, al qual s'adscriuen les PMs, es caracteritza en general per la invariabilitat morfològica. Incloure aquesta informació en el diccionari fent servir la fórmula metainformativa *Partikel*, *Abtönungspartikel* o *Modalpartikel* és viable, tal com també classifiquem altres grups lexemàtics; però és dubtós que l'usuari corrent d'un diccionari bilingüe sàpiga si té al davant una PM o no.

c) D'acord amb criteris sintàctics, les PMs alemanyes no poden aparèixer soles al precamp (*Vorfeld*) d'una oració, malgrat que la seua funció, a

més de modal, és també connectiva. Apareixen aleshores sempre en el mig-camp (*Mittelfeld*). Aquest criteri sintàctic fiable permet diferenciar la funció de partícula modal de la majoria d'altres classes lexemàtiques. També aquest tret possibilita la distinció entre la funció de PM i altres funcions dins de la classe partícula, ja que altres tipus de partícules sí poden ocupar el precamp, com les *Gradpartikeln*, p.ex. *auch* (també). En el migcamp, les PMs marquen la frontera entre el tema i el rema, tot situant-se immediatament abans del rema (cf. Thurmair, 1989: 29).

Afegir aquesta informació sintàctica no sembla adient per a l'entrada d'un diccionari ni tampoc rellevant per a descriure el seu significat, encara que és un bon criteri diferenciador entre la funció PM i altres funcions.

d) Com a criteri semàntic, cal fer notar que el seu significat no es troba en el nivell proposicional o semàntic. Més aviat, el significat de les PMs resta en el nivell pragmàtic o discursiu, doncs, com s'ha esmentat abans, les PMs permeten als parlants posar de relleu la seva actitud enfront d'allò que es diu, la proposició. En termes de la teoria de la rellevància, les PMs s'interpreten com a instruccions perquè l'interlocutor pugui inferir la manera com el parlant es posiciona davant la proposició, en termes de pressuposicions, conclusions, etc. Epistemològicament, una PM pot presentar el contingut d'una proposició com un saber conegut pels interlocutors —el cas de *ja* o *doch*. Com que les PMs no intervenen en el significat semàntic de la proposició, es considera sovint que les PMs són susceptibles d'ésser omeses. Si bé és cert que es poden elidir sense canviar el significat proposicional, no passa el mateix amb els valors pragmàtics i discursius; de fet, l'ús més freqüent de les PMs és al registre oral conversacional.

Hi ha casos en què la PM no és facultativa, p. ex. *doch* en oracions desideratives.

Una altra prova del fet que el significat de les PMs no opera en el nivell proposicional és la impossibilitat de focalitzar-les mitjançant un pronom interrogatiu en una pregunta, és a dir, no poden ser una resposta a una pregunta, i cal destacar aquí, en la seua funció de partícula modal.

De fet, les PMs tampoc no poden restar en l'àmbit semàntic d'una altra actitud del parlant. Hi ha altres elements que poden expressar actituds del parlant, com els adverbis oracionals. La majoria de les PMs són, aleshores, incompatibles amb molts d'aquests adverbis oracionals perquè no poden estar sota el seu àmbit, p.ex. *nicht* (no): les PMs no poden situar-se darrere de *nicht* dins de l'oració, perquè es trobarien dins del seu domini: *Komm doch nicht zu spät nach Hause*, però no: **Komm nicht doch zu spät nach Hause*.

Incloure informació sobre l'ús obligatori o facultatiu d'una PM en el diccionari no sembla molt rellevant, malgrat la importància que puga tenir a l'hora de traduir-la.

e) Les PMs es poden combinar si mostren una certa afinitat en el seu significat pragmàtic, però també presenten moltes restriccions combinatòries entre si. Algunes de les col·locacions més freqüents són *ja auch*, *doch mal*, etc. Si la combinació forma una unitat quasi fraseològica, si el significat final es deriva del significat independent de cada partícula o si guanya un altre significat al estar combinades, són qüestions difícils de determinar. Cap diccionari tracta la combinació de dues o més PMs com un lema. Tampoc queda clar en molts casos si cada partícula de la combinació té funció de PM o no. Hi ha la possibilitat de trobar combinacions si l'entrada inclou exemples amb col·locacions típiques.

f) Com que les PMs expressen actituds del parlant, totes elles mostren restriccions d'aparició segons la modalitat oracional. Recordem que la modalitat és un fenomen que abraça aspectes formals (morfològics, semàntics) i funcionals (pragmàtics). Cadascuna de les modalitats oracionals està relacionada amb una il·locució bàsica. Hi ha un subgrup de PMs que hi poden aparèixer només amb oracions declaratives i exhortatives, com *ja*, *einfach*, *eben* i *halt*; i, alhora, són incompatibles amb la modalitat interrogativa. Aquest fet les relaciona amb determinats valors il·locutius; fins i tot, autors com Sökeland (1980) les consideren indicadors il·locutius, p. ex. *mal*, que sempre apareix relacionada amb les *peticions* o *exhortacions*. No obstant això, no es pot afirmar que siguin autèntics indicadors il·locutius, atès que, si bé poden reforçar la il·locució d'un enunciat, no és menys cert que també són capaços de modificar-la, i fins i tot, d'expressar el contrari de la il·locució bàsica.

A continuació analitzarem quins d'aquests trets són rellevants per a incloure's en l'entrada d'una PM i poden estar integrats com a informació gramatical i lèxica del diccionari. També serviran com a criteris per comprovar el seu tractament en els diccionaris bilingües alemany-català que ens ocupen. Però fem una ullada abans a l'estructura de les entrades del diccionari.

■ 3 La microestructura i macroestructura de l'entrada en els diccionaris

■ 3.1 Microestructura: aspectes formals i semàntics

Com ja hem apuntat, la microestructura d'una entrada en el diccionari té un aspecte formal i un altre de semàntic. L'aspecte formal conforma l'estructura de l'article: quines parts té, i quina és la informació gramatical rellevant per a l'usuari. La part semàntica s'encarrega de definir el significat del lema al qual pertany. Cada entrada és independent, perquè l'usuari que fa una consulta en el diccionari trobe la informació que cerca. Hom pot considerar que són textos tancats autònoms amb coherència interna.

L'aspecte formal inclou tota mena de signes gràfics: punts sota una vocal que indiquen la síl·laba accentuada, abreviatures que aporten informació gramatical sobre la classe lexemàtica, el gènere, la declinació, etc.

Pel que fa al component semàntic de l'entrada, pot estar articulat en mòduls independents, els quals corresponen a diferents accepcions o significats del lema en qüestió. En alguns diccionaris, cada distint significat s'il·lustra amb un exemple en forma d'oració. També poden aparèixer exemples amb col·locacions típiques del lema, en relació sintagmàtica.

El significat de les PMs com a classe lexemàtica funcional ofereix una dificultat afegida per a la seua descripció, atès que es troba no en el nivell proposicional sinó en el nivell il·locutiü, en termes de la gramàtica funcional. Són satèl·lits σ_4 que vehiculen la funció «mode de l'acte de parla», però també de l'«escenari comunicatiu», fins i tot poden considerar-se satèl·lits del nivell 5, ja que «el hablante pondera la felicidad del acto verbal en la situación de comunicación en que se realiza» (Calañas Continente, 2002: 58–59).

En la pràctica lexicogràfica hi ha una sèrie de procediments definatoris per a explicar o parafrasejar el significat; de vegades, es fan servir dos o més d'aquests procediments. Són els següents (cf. Schlaefer, 2002: 97–98):

- Definició lògica: s'expliciten les relacions de hiperonímia o hiponímia: p. ex. la definició de *knife* (<http://encyclopedia.thefreedictionary.com/fork>) com una «peça de coberteria» [...].
- Definició taxonòmica: classificació en un sistema taxonòmic o amb el nom científic, p. ex. *hipèric*. Nom científic: *Hypericum* [...] (<http://www.enciclopedia.cat>).
- Definició ostensiva: assenyal a un objecte de la realitat, potser recurrent a il·lustracions, com els diccionaris visuals.

- Definició paradigmàtica: mitjançant sinònims, p. ex. *tranquil·litzant: ansiolític* (<http://www.enciclopedia.cat>).
- Definició morfosemàntica: explica la relació entre els significats dels constituents del terme, p. ex. **rentaplats**. *Persona llogada en una cuina per a rentar els plats [...]* (<http://www.enciclopedia.cat>).
- Definició funcional: explica el significat mitjançant funcions gramaticals, semàntiques o pragmàtiques, p. ex. *aquest: 2 Designa també les coses actuals, que són o s'esdevenen ara* (<http://www.diccionari.cat>).
- Definició per negació o exclusió: negant o parafrasejant un objecte: p. ex. *inconsistent: adj. Mancat de consistència* (<http://www.diccionari.cat>).
- Definició per una única paraula: p. ex. *peto: m it 1 ARM Plastró* (<http://www.diccionari.cat>).
- Definició metalingüística: inclou comentaris explicatius de la llengua o classificacions gramaticals, p. ex. *jo: 1 pron Pronom personal de primera persona* (<http://www.diccionari.cat>).
- Definició de la recció: amb verbs, proporcionant informació de la recció verbal, p. ex. *poner: 22. tr. Exponer a algúen a algo desagradable o malo.* (<http://www.rae.es/RAE/Noticias.nsf/Home?ReadForm>).

Hem de considerar la diferència entre els diccionaris monolingües i bilingües quant al tractament del significat. En la lexicografia monolingüe trobarem tota mena de definicions; l'ostensiva és pròpia del diccionaris visuals, que poden ser també multilingües. Però les PMs alemanyes i altres tipus de partícules necessiten una altra mena de tractament. Si bé per a classes de paraules com els noms, adjectius i verbs és més fàcil emprar diversos tipus de definicions —encara que la correspondència de lemes o l'única paraula és la més usual en un diccionari bilingüe—, en el cas de les partícules, aquesta correspondència no resulta tan senzilla establir i representar els seus equivalents.

■ 3.2 Macroestructura: l'organització dels lemes

La macroestructura del diccionari ve donada per l'organització dels lemes i el seu ordre d'aparició. El lema, en el cas d'un verb, és representat en català per l'infinitiu; si, per processos de derivació (p. ex. mitjançant sufixes), el lema pot transformar-se en altres classes de paraules sense canvi de significat, aquests mots derivats poden restar inclosos dins de la mateixa entrada o aparèixer cadascun com un lema independent.

En el cas dels homògrafs, poden aparèixer com a entrades independents acompanyats per un superíndex, p. ex. *mon*¹, *mon*² en el Diccionari.cat online de l'Enciclopèdia Catalana (<<http://www.diccionari.cat>>).

En el cas de les PMs, la qüestió que es planteja és si hi ha un significat comú bàsic subjacent a tots els usos i funcions d'una PMs, o si hom ha de parlar esment dels seus diferents usos. En el seu *Lexikon deutscher Partikeln*, Helbig (1998) utilitza subíndexs per marcar diferents usos dels lexemes que aquí estudiem quan es fan servir tant en funció de PM com amb altres funcions dins de la classe partícula (*Gradpartikel* partícula de gradació; *Antwortpartikel*, partícula de resposta), p. ex. *eben*_{1,2,3,4} (Helbig 1988: 120–124).

Amb els trets de les PMs alemanyes i la estructura dels lemes en els diccionaris tenim ja el bastiment per a analitzar el tractament de les PMs alemanyes en els diccionaris bilingües alemany-català.

■ 4 Les PMs en els diccionaris bilingües alemany-català

■ 4.1 Categories d'anàlisi: PMs, diccionaris, trets rellevants

Després de la introducció als trets definitoris de les PMs alemanyes com a classe lexemàtica i a l'estructura formal i semàntica de les entrades del diccionari, ens ocuparem de l'anàlisi del tractament de les PMs en els diccionaris bilingües alemany-català.

Excloem del nostre estudi les següents PMs:

- *einfach*, perquè el seu procés de gramaticalització d'adjectiu a PM fa dubtar encara de la seua funció plena com a PM;
- *halt*, perquè es considera una variant dialectal d'*eben*, encara que Thurmair (1989) ha demostrat que hi ha diferències entre ambdues PMs;
- *nicht*, perquè el seu ús com a PM és molt concret i el seu equivalent és la negació «no»;
- *rubig*, per ser un cas semblant a *einfach*.

Els trets rellevants per a l'anàlisi del tractament de les PMs alemanyes en els diccionaris són els següents:

- 1) La classificació dins la classe lexemàtica «partícula». Aquesta informació és rellevant tant per a diferenciar la funció de PM dins de la classe «partícula» com per a delimitar-la d'altres classes lexemàtiques.
- 2) L'accentuació (tònica vs. àtona). Aquest tret pot ajudar a distingir els usos particulars modals d'altres valors.
- 3) La modalitat oracional dels enunciats on apareix.

- 4) El tipus de definició/equivalents oferts: si són unitats lèxiques (U), o locucions (L), exemples (E), sense equivalents com a partícula (O).
- 5) Si se n'ofereixen exemples (reals o inventats).
- 6) Si contemplen possibles combinacions de partícules, tant en funció de PM com en altres col·locacions.
- 7) Si els equivalents exposats serveixen per a cobrir la varietat d'usos i significats de la paraula.
- 8) Si estan separats els diferents significats en mòduls independents.

Els diccionaris que hem considerat són els següents:

- *Pocket Deutsch-Katalanisch/ Català-Alemany*, Herder. (PH)
- *Alemany-català*, Enciclopèdia catalana. (EC)
- *Alemany-català, català-alemany*, Pòrtic. (PO)

■ 4.2 Anàlisi per PM representat en taules

aber				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U	U	U	
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/√	X/X	
Combinacions de partícules (modals)	X	√	X	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	X	X	X	

auch				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U/L	U/L	U	
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/X	X/X	
Combinacions de partícules (modals)	√	√	√	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	X	X	X	

bloß				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X	X	X
Tipus de definició/equivalents	U	U	U	U
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	X
Cobertura completa d'usos	X	X	X	X
Separació de significats en mòduls	√	√	√	X

denn				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X	X	X
Tipus de definició/equivalents	U	E	E	E
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/√	√/√	√/√
Combinacions de partícules (modals)	X	X	√	√
Cobertura completa d'usos	X	X	X	X
Separació de significats en mòduls	X	X	X	X

doch				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X	X	X
Tipus de definició/equivalents	U	U/L	U	U
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/√	X/√	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	X
Cobertura completa d'usos	X	X	X	X
Separació de significats en mòduls	√	√	X	X

eben				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X		√
Tipus de definició/equivalents	U	U		U/L
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/X	X/X	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X		X
Cobertura completa d'usos	X	X		X
Separació de significats en mòduls	X		√	X

eigentlich				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/*	X/*	X/*	X/*
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X		X
Tipus de definició/equivalents	U	U		U/L
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X		X
Cobertura completa d'usos	X	X		X
Separació de significats en mòduls	X	X		X

etwa				
	Diccionaris	PH	EC	PO
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional	X	X		X
Tipus de definició/equivalents	U	U		U/L
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/X	X/X	X/X
Combinacions de partícules (modals)	X	X		X
Cobertura completa d'usos	X	X		X
Separació de significats en mòduls	X	X		X

ja				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U	U/E	U	
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/√	X/X	
Combinacions de partícules (modals)	X	√	X	
Cobertura completa d'usos	X	√*	X	
Separació de significats en mòduls	X	X	X	

mal				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	*	X/X	X/*	
Accentuació (tònica vs. àtona)		X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional		X	X	
Tipus de definició/equivalents		U/E	O	
Exemples (altres funcions/PM)		√/√	√/√	
Combinacions de partícules (modals)		X	X	
Cobertura completa d'usos		X	X	
Separació de significats en mòduls		X	X	

nur				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U	U	U	
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	√/X	X/X	
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	X	X	X	

schon				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U	U/E	U	
Exemples (altres funcions/PM)	√/X	√/√	√/X	
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	X	X	X	

überhaupt				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/X	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U/L	U/L	U/L	
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/X	X/X	
Combinacions de partícules (modals)	X	√	√	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	√	X	X	

vielleicht				
Diccionaris	PH	EC	PO	
Trets				
Classificació com a (partícula/PM)	X/X	X/*	X/X	
Accentuació (tònica vs. àtona)	X/X	X/X	X/X	
Informació de modalitat oracional	X	X	X	
Tipus de definició/equivalents	U	U	U/L	
Exemples (altres funcions/PM)	X/X	X/X	X/X	
Combinacions de partícules (modals)	X	X	X	
Cobertura completa d'usos	X	X	X	
Separació de significats en mòduls	X	X	X	

wohl				
Trets	Diccionaris	PH	EC	PO
Classificació com a (partícula/PM)		X/X	X/X	X/X
Accentuació (tònica vs. àtona)		X/X	X/X	X/X
Informació de modalitat oracional		X	X	X
Tipus de definició/equivalents		U	U/E	U
Exemples (altres funcions/PM)		X/X	X/√	√/X
Combinacions de partícules (modals)		X	X	X
Cobertura completa d'usos		X	X	X
Separació de significats en mòduls		√	X	X

Notes:

- 1) El símbol √ significa 'sí' o 'es troben', el símbol X 'no' o 'absència de'.
- 2) L'asterisc indica que la partícula no té entrada pròpia, p. ex. *vielleicht* es troba sota *viel* en EC, o *mal* en PH té entrada com a substantiu (*Mal*) però no com a partícula.
- 3) En el cas de *ja*, (√*) significa que es consideren quasi tots els seus usos en funció de PM, encara que en manca la variant tònica.
- 4) Les combinacions de partícules que apareixen en els diccionaris amb *auch* i *überhaupt* són *auch nicht* i *überhaupt nicht*. En altres tipus de combinacions (p. ex. *vielleicht aber doch!*) no queda clar que tots els constituents formen part de la classe «partícula».
- 5) El tipus de definició i els equivalents oferts fan referència a tots els significats dins de la classe «partícula». El 'O' indica traducció zero quan apareix un exemple d'una PM.

■ 5 Resultat de l'anàlisi i conclusions

Com es pot observar a les taules, en cap dels diccionaris analitzats apareixen les PMs aquí estudiades amb una marca que indique la seua pertinença a la categoria «partícula» i, encara menys, que les assenyalen com a PM. Val a dir que sí en trobem exemples del seu ús en funció de PMs. La majoria estan classificades mitjançant etiquetes de la gramàtica tradicional com a adverbis, conjuncions, etc.

Pel que fa als trets suprasegmentals de les PMs, tampoc trobem cap informació sobre la possible accentuació o no de la partícula. Aquests dos trets sí apareixen en diccionaris monolingües d'alemany com el *Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache* (cf. Wolski, 1998).

Pel que fa a la seua relació amb les modalitats oracionals, no hi ha cap indicació metalingüística ni es fa referència a la força il·locutiva de l'enunciat, encara que sí apareixen exemples on les oracions són imperatives (tancades pel signe d'exclamació). No obstant això, la informació al respecte resulta clarament insuficient, si considerem que el significat d'una PM pot variar segons la modalitat oracional.

Pel que fa a la semàntica i equivalents, en la majoria dels casos de les unitats tractades s'incideix en les altres funcions. Tan sols en PMs com *denn*, *ja*, *mal* o *schon*, amb usos prototípics, trobem exemples de la seua utilització com a PM. Com a possibles equivalents en català, els diccionaris analitzats amb prou feines ofereixen unitats amb correspondència directa, i en alguns dels exemples trobem locucions o estructures que reproduïxen el significat de les PMs, però no estan marcades com a equivalents directes.

En relació als equivalents trobem pocs exemples d'oracions amb PMs modals. Tan sols hem identificat en el diccionari alemany-català d'Enciclopèdia Catalana un tractament més exhaustiu en el cas de *ja*.

Encara que és possible localitzar alguna combinació de partícules de forma esporàdica, les col·locacions típiques com *ja auch*, *doch mal*, etc., en les quals ambdues tenen funció de PM –i el significat de les quals no sempre equival a la suma dels significats independent dels seus constituents–, no estan recollides en cap dels tres diccionaris bilingües.

Si la majoria de les PMs no apareixen amb aquesta informació metalingüística, molt menys trobem en els diccionaris una cobertura dels seus diferents usos amb la multiplicitat de matisos. Com abans apuntàvem, la descripció de *ja* és la més completa, però tampoc hi abraça tots els usos: manca la variant tònica de *ja* relacionada amb la il·locució 'amenança'.

També considerem que la distribució de la informació en mòduls és poc sistemàtica. Quan trobem diferenciació del significat per la classe de paraula o per diferents accepcions, hi ha separació mitjançant signes gràfics de puntuació com el punt i coma; de vegades està marcada amb números (1, 2).

Una qüestió que hauríem d'analitzar és la traducció «zero» o no traducció de la PM, com en el cas de la PM *mal* en algun exemple del tipus *Sag mal*, per a veure si no hi ha equivalents i quin altres elements aporten el significat de la PM en altres llengües (cf. Ferrer Mora, 2004).

Si la finalitat de la utilització d'un diccionari és trobar la paraula correcta per a un lema o proveir-se de l'expressió correcta per a un context lingüístic determinat –dos factors determinants en la producció textual d'un diccionari bilingüe–, en el camp de les PMs alemanyes, els diccionaris

bilingües alemany-català no són de gran utilitat i mostren mancances evidents. I tampoc són un gran ajut com a eina traductològica, si el propòsit de l'usuari és la trobada d'equivalents per a la traducció (cf. Engelberg / Lemnitzer, 2008: 185).

Seria interessant fer una comparació de tots els equivalents recollits i testar la seua utilitat mitjançant un corpus de traduccions, però açò excediria el marc del present article, que només és un primer pas com a proposta de millora lexicogràfica.

Les PMs alemanyes continuen sent un problema d'aprenentatge i de traducció pel seu significat i naturalesa funcional. El català no és una excepció en aquest punt, per la qual cosa és necessari plantejar el treball al seu voltant no tan sols com un problema lingüístic i teòric sinó també en la seua vessant pràctica i aplicada. ■

■ Referències bibliogràfiques

- Beerbom, Christiane (1992): *Modalpartikeln als Übersetzungsproblem. Eine kontrastive Studie zum Sprachenpaar Deutsch-Spanisch*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Calañas Contente, José Antonio (2002): *El dominio léxico Existencia en alemán*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Caplletra* 17 (1994) [Volum monogràfic sobre lexicografia, coord. Mª Teresa Cabré].
- Catalan Journal of Linguistics* 6 (2007) [«Contrastive perspectives on Discourse Markers», ed. Maria Josep Cuenca].
- Engelberg, Stefan / Lemnitzer, Lothar (2008): *Lexikographie und Wörterbuchbenutzung*, Tubinga: Stauffenburg.
- Ferrer Mora, Hang (2001): «Les partícules modals alemanyes i els seus equivalents en català des d'una perspectiva contrastiva», *Caplletra* 30, 95–110.
- (2002): «Die dt. Modalpartikeln und die sp. ‘conectores’, oder: dt. Konnektoren und sp. Modalpartikeln? Stand der Forschung Deutsch-Spanisch», in: *34th Colloquium of Linguistics*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 415–424.
- (2004): «Las partículas modales alemanas y la traducción cero: el caso de *denn*», *Estudios Filológicos Alemanes* 5, 103–120.

- / Pons Bordería, Salvador (eds.) (2001): *Quaderns de Filologia. Pragmática de conectores y partículas modales*, València: Universitat de València.
- Helbig, Gerhard (1988): *Lexikon deutscher Partikeln*, Leipzig: Enzyklopädie.
- König, Ekkehard (1997): «Zur Bedeutung von Modalpartikeln im Deutschen: Ein Neuansatz im Rahmen der Relevanztheorie», *Germanistische Linguistik* 136, 57–75.
- Linguistik online* 6:2 (2000) [Sonderband «Partikeln/Particles», ed. Harald Weydt / Svetlana Poljakova] <http://www.linguistik-online.org/2_00/vorwort.html>.
- Schlaefter, Michael (2002): *Lexikologie und Lexikographie. Eine Einführung am Beispiel deutscher Wörterbücher*, Berlin: Erich Schmidt.
- Sökeland, Werner (1980): *Indirektheit von Sprechhandlungen*, Tübingen: Niemeyer.
- Thurmair, Maria (1989): *Modalpartikeln und ihre Kombinationen*, Tübingen: Niemeyer.
- (2001): «Partikeln unter Stress. Zu Fragen der Bedeutungsveränderung durch Akzentuierung», in Ferrer Mora / Pons Bordería (eds.), 263–284.
- Weydt, Harald (ed.) (1981): *Partikeln und Deutschunterricht: Abtönungspartikeln für Lerner des Deutschen*, Heidelberg: Julius Groos.
- (ed.) (1989): *Sprechen mit Partikeln*, Berlin / Nova York: de Gruyter.
- Wiegand, Herbert Ernst (1998): *Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen: Untersuchungen anhand von «Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache»*, Tübingen: Niemeyer.
- Wolski, Werner (1998): «Die Partikeln in Langenscheidts Großwörterbuch Deutsche als Fremdsprache», in Wiegand (ed.), 159–192.

■ Diccionaris impresos

- Álvarez, Vicent (2007): *Pocket Deutsch-Katalanisch / Català-Alemany*, Barcelona: Herder. (PH)
- Batlle, Lluís C. / Haensch, Guenther / Kockers, Eckhard / Stegmann, Tilbert D. (2006): *Alemany-català*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (EC)
- Guàrdia, Roser / Ritter i Obradors, Maria (1981): *Diccionari alemany-català, català-alemany*, Barcelona: Pòrtic. (PO)

■ **Diccionaris en línia (darrera consulta: 30.09.2010)**

The Free Dictionary (<<http://encyclopedia.thefreedictionary.com>>).

Diccionari de la llengua catalana, Grup Enciclopèdia Catalana (<<http://www.encyclopedia.cat>>).

Diccionari.cat, Grup Enciclopèdia Catalana (<<http://www.diccionari.cat>>).

Diccionario de la Lengua Española, Real Academia Española (<<http://www.rae.es>>).

- Hang Ferrer Mora, Universitat de València, Departament de Filologia Anglesa i Alemanya, Avda. Blasco Ibáñez, 32, E-46010 València, <hferrer@uv.es>.

Zusammenfassung: In diesem Beitrag werden die deutschen Modalpartikeln und ihre katalanischen Äquivalenzen in den wichtigsten zweisprachigen Wörterbüchern analysiert. Deutsche Modalpartikeln stellen ein Übersetzungsproblem dar, weil es im Katalanischen keine entsprechende Wortklasse gibt. Ziel dieses Artikels ist, die in den Wörterbüchern aufgeführten Äquivalenzen und ihre Verwendbarkeit in Frage zu stellen. Grammatische Informationen und andere angegebene Entsprechungen in den Wörterbüchern werden auch berücksichtigt. ■

Summary: In this paper, the German modal particles and their equivalents in Catalan in the main German-Catalan bilingual dictionaries are analyzed. German modal particles pose problems for translators because there is no similar word class in Catalan. The aim is to see whether the equivalents found in the dictionaries can be used as direct translations. Some other points, such as grammatical information and other equivalents found in the dictionaries will be also taken into account. [Keywords: Modal particles; German; Catalan; translation; dictionary] ■